

אסור. ולכן אע"פ שיש צד שההלואה תשתנה למכר, אסור. אבל⁽¹⁸⁾ רבי יהודה סובר שכאשר יש צד שיהיה ריבית וצד שלא יהיה ריבית מותר.

אבל **רבא אמר**, שבצד אחד מודה רבי יהודה שאסור, והמחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא⁽¹⁹⁾ **בריבית על מנת להחזיר איכא ביניהו**. כלומר כשהלוקח אכל פירות הם סיכמו ביניהם שאם זה לא יהיה בסוף מכר, יחזיר הלוקח את מה שאכל. ואעפ"כ אוסרים חכמים, בגלל שבשעת האכילה זה ריבית. ומה יעזור מה שיחזיר אח"כ את הריבית שלקח. אבל רבי יהודה סובר שתנאי כזה מועיל, אע"פ שצד אחד יהיה אסור.

אמר רבא, השתא לאחר חידושו של רבי ינאי, דאמר רבי ינאי, מה לי הן — הפירות, מה לי דמיהן — הממון שאפשר להחזיר דמים כנגד שווי הפירות, ואע"פ שמחזיר יותר משקיבל.

מה לי דמיהן — הפירות, ומה לי הן —

הדמים, **נמי אמרינן**, כלומר רבא בא לחדש פה את דין פסיקה. כמו שאם היו דמיהן [שהם הפירות]⁽²⁰⁾ ביד המוכר ודאי שהיה אפשר לפסוק עליהם, כך אם אין את הפירות אצל המוכר, אלא יש אצל המוכר כסף שקיבל מן הלוקח ["הן"] מותר לפסוק עם מעות אלו כיון שהמוכר יכול ללכת ולקנות עם דמים אלו את הפירות, וחשיב יש לו⁽²¹⁾. ועל כן, **ופוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו**.

איתיביה, שאלו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרבא, מהברייתא של רבי אושעיא: כולם, אם יש לו מותר, אין לו אסור.

מבואר בברייתא זו, שבשביל היתר פסיקה צריך שלמוכר תהיה את הסחורה, ואם כן, איך רבא בא ומחדש שמותר לפסוק על ידי נתנת מעות אפילו אם אין לו.

ומתרצינן: **אמר להו רבא, התם, ברייתא של רבי אושעיא, הלואה היא, ועל כן דווקא ביש**

ועל כן מוקי לפלוגתייהו בע"מ להחזיר (ועיין בגליון הש"ס).

20. עיין ברש"י ד"ה מה לי. שכתב בסוף דבריו, ש"הן" ו"דמיהן" משתנה לפי המקרה. דלעיל ברבי ינאי, "הן" — היו הפירות, ו"דמיהם" הם הדמים. והכא "דמיהם" הם הפירות ו"הן" אלו הדמים. עיי"ש בהסבר הדבר.

21. עיין ברש"י שהקשה שחידוש זה כתוב במשנה לקמן עב: שפוסקין על פירות שבשוק ביצא השער, ותירץ ששם יש מ"ד שמעמיד את המשנה. ביצא השער, שהשער הוא ב"אכלבאי וארכי", שהוא שער קבוע לזמן ארוך מאוד.

18. עיין תוס' ד"ה צד אחד. שהקשו שלרבי יהודה שמתיר צד אחד, כל סאה בסאה יהיה מותר להלוות כיון שהוא צד אחד שמא יתייקר שמא לא. והוכיחו שרבי יהודה דיבר גם בהלואה. (לא ברש"י ד"ה רבי יהודה שכתב שרבי יהודה דיבר במכר, ועיין הערה 14) ותירצו, שצד אחד זהו עד כמה שתלוי בידיהם של המלוה והלוה לעשות. אבל סאה בסאה, היוקר אינו תלוי בידיהם.

19. יעויין תוס' ד"ה רבית ע"מ להחזיר, שהסיקו להעמיד את דברי רבא בדין דרבנן כיון שבדאורי מודה רבא שהם חולקים בצד אחד בריבית וכמו שהוכיחו שם, אלא שבדרבנן אוסר רבי יהודה,

לספק לי. שהרי גם לך אין את הסחורה, והיית צריך לקנותה. ואם כן, גם אני יכלתי לבד לקנותה. ולא הרווחת לי כלום⁽²²⁾.

אמר ליה אביי לרב יוסף: לפי הטעם שנתת בהיתר פסיקה, **אלא מעתה, מותר יהיה ללות סאה בסאה, ואע"פ שתמיד אנו חוששים שמא תתייקר הסאה ויחזיר יותר ממה שלוח, אבל לדבריך יהיה מותר. משום דמצי אמר ליה המלוה ללוה, שקילא טיבותיך ושדיא אחיזרי, לא הוספת לי בהחזרת ההלואה, משום דאמר ליה, חטי דקדחי באכלבאי.** וכי אם לא הייתי מלוה לך, וחטי היו נשארות בביתי, כלום הם היו מתקלקלות, הרי הם היו נשארות אותו דבר, והיו מתייקרות גם בלא ההלואה.

ומתרצינן: **אמר ליה: התם בסאה בסאה, הלואה היא, ולא התירו מהטעם הנזכר, אבל הכא, בפסיקה, שזה זביני, מכירה, בזה התירו, מהטעם הנזכר.**

לו התירו, אבל באין לו, כיון שהפסיקה היא ע"י חוב, ולא ע"י נתינה ממשית של מעות, לא התירו.

אבל **הכא**, במה שאני חידשתי, **זביני**, זהו מכר. ובמכר אמרינן, כל שנותן מעות, גם אם אין פירות, הרי זה מותר.

רבה רב יוסף, דאמרי תרוייהו, אמרו שניהם, **מאי טעמא אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו, מה הטעם בהיתר פסיקה של יצא השער?**

משום דאמר ליה הלוקח למוכר, **שקילא טיבותיך, תיטול את "טובתך" שעשית לי, ושדייא אחיזרי, הנח אותה על הקוצים, כי מאי אהנית ליה? לא הועלת לי כלום בזה שקנית לי סחורה בזול, והיום היא ביוקר, כי אי הוּו לי זוזי בידי, הוּו מזבנינא בהיני ובשילי.** כלומר אם הכסף היה בידי הייתי אני קונה בו את הסחורה שביקשתי ממך

בגלל האפשרות של המוכר לקנות את הסחורה. ואין כאן סברא בלוקח. וגם לתוס' שהטעם הוא בגלל שהלוקח קונה לענין מי שפרע. והכא אתו רבה ורב יוסף למימר טעם אחר. ויעויין בריטב"א ישנים לקמן עב: בסה"ד אמר ר"נ. שהביא שהקשה הראב"ד שכאן (בסוגיא עב:): מבואר שטעם היתר הפסיקה הוא בגלל שהמוכר יכול להשיג את הסחורה. ולעיל סג: מבארים רבה ורב יוסף שהטעם הוא מצד שהלוקח יכול להשיג את הסחורה. ויישב שאה"נ צריך טעם בלוקח וטעם במוכר. ומוכיח זאת מטרשא דרב פפא לעיל סה. שהגמרא שואלת חזי מר דאזלת בתר דידך זיל בתר לוקח, מבואר שצריך סיבה להתיר גם מצד המוכר וגם מצד הלוקח. ובב"י (בתחילת סימן קע"ה) כתב לחבר את ב'

ולמ"ד הזה בא רבא וחדש שלא בעינן כזה שער ארוך. ויהיה מספיק שער של "דורמוס" שהוא שער בינוני. ויעוין בתוס' כאן ד"ה ופוסקין שחלקו על רש"י וכתבו שרבי יהודה חידש אפילו שער של עיירות שהוא שער הכי פחות קבוע (ולעיל בהערה 1 נתבאר הדין להלכה) ויעויין ברשב"א שהביא בשם יש מי שפירש שדברי רבא לא שייכים כלל במשנה של פסיקה. והחידוש הוא שכמו שאפשר לפסוק עם נתינת מעות, כך אפשר לפסוק עם נתינת חטים ועיי"ש.

22. בעיקר הטעם הזה, נתקשו האחרונים. דבגמרא לעיל מבואר טעם אחר. סב: רש"י ד"ה יש לזה, ובד"ה דלאו כאיסרו. ובתוס' ד"ה אע"פ הן לרש"י ועוד ראשונים. שמבואר שהטעם הוא

עבדי ליה ספסירותיה. אין כלל דמי ספסירות, כיון שבעלי החטים מחפשים בעצמם את הקונים, ומוליכים את הסחורה⁽²³⁾ לביתם.

הגמרא שלפנינו עוסקת באדם שפסק עם חבירו בדמים על פירות, ועדיין לא יצא המחיר הקבוע בשוק, אלא רק שער חלש, שהוא קודם לכן, באיזה אופן צריכים לסמוך האחד על השני שהעסקה ביניהם קיימת.

רבה ורב יוסף, דאמרי תרוייהו: האי מאן דיהיב זוזי אתרעא הריפא, שפסק הלוקח עם המוכר סמוך לקציר, ועדיין לא יצא השער הברור, מכל מקום, מותר להם לפסוק על הפירות, כיון שיש למוכר גורן, והרי מותר לפסוק ביש לו, אף שלא יצא השער כלל⁽¹⁾.

ומקשינן: איך אתה אומר שבפסיקה מותר כי הלוקח אומר שהמוכר לא הרויח לו כלום?

והא בעי, צריך הלוקח שקונה בעצמו, למיתב לתת זוזי לספסירא, למתווך, שהיה מארגן לו את קניית החטים. לפי שכך היה דרכם, שהרוצה לקנות חטים, הולך למתווך. והוא היה משיג לו מוכר חטין, והיה צריך לשלם לו את שכר התיווך. ובפסיקה שנותן כספו למוכר, חוסך את דמי התיווך. ואם כן, יש לו ריווח מהקדמת המעות.

ומתצינן: אמר ליה: דקא יהיב ליה, שבאמת גם בהקדמת המעות נותן הלוקח למוכר, חוץ מדמי הפירות גם את דמי הספסירות.

רב אשי אמר לתרץ על הקושיה "בעי למיתב זוזי לספסירות": זוזי דאינש, אינהו

כ"כ, ואין קנין למי שפרע, בזה בעינן לטעם של מאי אהנית לי. ועיין בדבריו שהאריך שם.

23. כן פירש רש"י. ובשיטמ"ק בשם הראב"ד כתב שהתירוץ הוא: שהרבה אנשים קונים בלי ספסר. ומי שיש לו מעות ימצא פירות בלא ספסר. והראב"ד עצמו למד שהקושיה "והא בעי למיתב זוזי" היא לא על רבה ורב יוסף כמו שמבואר ברש"י אלא על עצם הדין של פסיקה. איך שרי לפסוק והרי בעי למיתב זוזי וכו'.

יעיין בריטב"א שכתב, חזינן מהכא, שכל שמשתכר המלוה בסיבתו של הלוח, אע"פ שאין הלוח נחסר כלום, כיון שעל ידו הוא בא לו, אסור. ולפיכך האומר לחבירו הריני מלוה לך מנה ודבר עלי לשלטון, והמלוה מרויח מדיבור זה, אם ההנאה היא דבר שנוטלים עליה שכר, הרי"ז ריבית קצוצה.

1. ובאופן זה שעדיין לא יצא השער הברור

הטעמים ביחד דהוא כתב שההיתר לפסוק ביצא השער הוא: דאמר ליה שקילא טיבותיך וכו' והלכך חשבינן כאילו המוכר קנה התבואה בדמי הלוקח וזכה בה הלוקח. וכשנתייקרה ברשותו נתייקרה. וכו' עי"ש. ובספר נתיבות שלום כתב להסביר את דבריו. שהטעם שאע"פ שאין לזה, עדיין לא מספיק לבד כיון שהמוכר, הרי לא הולך לקנות מיד הסחורה כי הוא צריך לספקם רק לאחר זמן. והוא מעדיף לעשות את שימוש במעות, וע"כ הוצרכו להוסיף את הסברא של מאי אהנית לי, שהלוקח אומר שאין לראות את נתינת המעות שלו כהלוואה, כיון שהוא גם יכול להשיג לבדו במחיר זה את הסחורה. והרי זו עוד סיבה להחשיב שהפירות כבר ברשותו של מוכר והוי כיש לו. ועי"ש.

ובחוות דעת סימן קס"ג סק"ב כתב לחלק, שהסברא האמורה לעיל מועילה לענין פסיקה בשער גדול ויציב כדורמוס. אבל בשער שבשוק שהוא לא שער חשוב כ"כ והחטים אינם מצויות

ומתרצינן: לעולם לקבולי עליה מי שפרע. ולא די בנתינת כסף, אלא צריך לבוא לגורן, מפני שהדרך היא, ומאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב, כיון שאין הלוקח יודע למי מהמוכרים אכן תהיה תבואה, דרך הלוקח על שער חריף, היא לפסוק עם כמה בעלי גרנות. וכדי לדעת על איזה בעל גורן מתוך השלושה שפסק עמהם, הוא יכול לסמוך שיתן לו סחורה, אי מתחזי ליה הלוקח בגורן, סמכא דעתיה של המוכר, ויודע שהלוקח מצפה שהוא יספק לו את התבואה, ולכן יש עליו מי שפרע אם יחזור בו (3).

ואי לא הופיע הלוקח בגורן, אמר ליה המוכר, כשהוא חוזר בו בלי לקבל על עצמו מי שפרע, אמינא, דאשכחת פירי דשפירי מדידי, ושקלת. כיון שלא הופעת אצלי בגורן, שיערתי שמצאת פירות טובים יותר אצל אדם אחר, שפסקת עמו גם כן. ולכן חזרתי בי.

אולם הסמיכות דעת ביניהם היא בתנאי, שצריך לאיתחזוי, על הלוקח להופיע לבי דרי, למקום גורנו של המוכר, בשעה שדש וזורה את התבואה.

ומקשינן: למאי צריך הלוקח לבוא לגורן של המוכר?

אי למקנא מהמוכר, שלא יוכל לחזור בו יותר מן המקח. הא לא קני? שהרי נתן לו מעות, ומעות אינן קונות עד שימשוך את הסחורה שבא לקנות.

אי לקבולי עליה מוכר (2) "מי שפרע" אם יחזור בו מהמקח, ולכן צריך להופיע בגורנו. הרי אין צורך שיבוא לגורן לשם כך, כי לא מתחזי נמי אצל גורן המוכר, מקבל עליה המוכר מי שפרע.

שהרי כל נתינת מעות, הגם שאינה קונה, אבל לענין קללת מי שפרע למי שיחזור בו, מועילה נתינת המעות.

וכן ברמב"ם ועוד ראשונים נקטו מוכר. ובגירסה שלפנינו אין את הגירסה מוכר, ולפי גירסת מוכר משמע שדווקא המוכר מקבל עליו באופן כזה מי שפרע. ויתכן שהלוקח מקבל עליו גם קודם מי שפרע, שלגביו אין את הטענה שלא ידע ממי יקנה, שהרי הוא הקונה. אולם המאירי נקט בפירוש שגם ללוקח יש מי שפרע דווקא כאשר בא לגורן.

3. בפשטות היה אפשר לומר שהסוגיה דנה בדיני מי שפרע מתי יש לקבל את הקללה ומתי לא, והכל בדיני חושן משפט ולא בדיני ריבית, אולם השיטה מקובצת הביא על פי רש"י לעיל (ס"ג ע"א ד"ה יש לו) שהיתר פסיקה הוא דווקא במקום שקנה הלוקח לענין מי שפרע. ולמד

נחלקו רש"י ותוס' האם מותר אף לפסוק בזול שברש"י לקמן (ע"ב ע"ב ד"ה פוסק) כתב שביש לו גורן פוסק באיזה שער שירצה, ובתוס' (ס"ג ע"ב ד"ה מהו) כתבו שמותר דווקא כאותו השער החלש הנמצא באותו זמן וטעמם כיון שעדיין הגורן חסר תיקון קצת, אין להחשיב כיש לו גמור, ואם יזיל לו מהשער הקיים נראה כדמי המתנת המעות עד הזמן שיהיה מוכן. שדווקא במקום שאינו חסר שום תיקון התיירו להזיל את המחיר. ואם יצא כבר השער הברור, כתב רש"י שמותר לכל אדם לפסוק אף למי שאין לו גורן, שהרי הדין שיצא השער פוסקין אפי' שאין למוכר פירות.

2. ברש"י (ד"ה אי לקבולי) נראה שגרס מוכר,

לפי שאנו רואים את הסחורה הנקנית בפסיקה, כאילו היא קנויה ללקוח מעכשיו, במחיר זול. ואין בזה משום ריבית, שהרי אין כאן הקדמת מעות, אלא בזמן המכירה של התבואה קיבל המוכר מהקונה מעות. וכדלהלן.

ואמר רב נחמן: האי מאן דיחוב זוזי לקיראה, הקדים הלוקח ליתן מעות למוכר השעווה. וקא אזלי, חלות השעווה היו נמכרות אז ד' בוזו.

ואמר ליה המוכר: יהיבנא לך בעוד זמן מסויים חלות שעוה, ה' ע' עבור כל זוז, ומה שנותן המוכר ללוקח חלת דבש נוספת על המחיר הרגיל, הוא בגלל שהלוקח מקדים לו את המעות, בזמן שדברו.

הרי, אם **איתנהו גביה**, נמצאות החלות אצל המוכר, אפילו אינן בעיר, (6) או שאבד

אמר רב אשי: השתא דאמרת שצריך לבוא הלוקח לגורן משום שהמוכר יהיה מסמך דעתיה, שהלוקח מתכוין לקנות, הרי אפילו אשכחיה הלוקח למוכר בשוקא, ואמר ליה הלוקח, תראה שעליך אני סומך, סמכא דעתיה של המוכר, ויש כבר מי שפרע אם יחזור בו. אף שלא ביקר הלוקח בגורנו.

אמר רב נחמן: כללא דרביתא כך הוא: כל (4) אגר נטר ליה, שנותן הלווה למלווה יותר משלווה בשכר מה שהמתין לו את זמן החוב. או שהקדים הלוקח מעות קודם שמקבל את הסחורה, ובשכר מה שמשעה את המעות אצל המוכר עד שיהיה לו סחורה (5), מוזיל לו המוכר את המקח, אסור משום ריבית.

אולם יש אופנים שמותר להוזיל את המחיר, אם יש למוכר את הסחורה אצלו. אלא שאינה לפניו ממש למוכרה. וטעם ההיתר,

שנאמר קודם לכן. שגם באופנים המותרים לפסוק כגון שיש לו או יצא השער, אם הזכיר המלווה את שכר השימוש במעות אסור, וביאור הדבר שכל ההיתר באופנים אלו של פסיקה, שנראה כמוכר לו מיד ולא מיחזי כריבית. וא"כ אם אמר לו בפרוש ודאי מיחזי כריבית.

5. שאם יש למוכר סחורה מותר להוזיל כאילו מכר לו בזול את מה שיש לו בביתו וכדלקמן.

6. לשון רש"י אפילו אינם בעיר, ולענין הלואות סאה סאה שגם הותרה בעד שיבוא בני כתב הרמ"א בשם המרדכי (סי' קס"ב) שמתר בעיר אחרת דווקא אם יש למלווה דרך לשם. וכתב בכנסת הגדולה שלפ"ז גם אצלנו בפסיקה בהזולה מותר דווקא אם יש למוכר דרך לשם. ובמחנ"א (סי' כ"ט) רצה לומר שפירות הנמצאים

השטמ"ק שבכל פסיקה בין בא בחובו ויש לו או שנתן המעות ויצא השער, מותר דווקא אם קנה לענין מי שפרע. וא"כ מה שדנה הגמרא כאן אם יש מי שפרע הוא לענין היתר פסיקה, שהגם שיש למוכר תבואה מותר לפסוק עמו רק אם בא לגורן, שאז יקבל עליו מי שפרע ויהיה היתר פסיקה. ויש לדייק את לשון רש"י (ד"ה צריך) שדן לענין דין פסיקה ולא רק לדין מי שפרע לחוד. אולם להלכה לא הובא דין זה של אתחוויה אבי דרי בהל' ריבית. והט"ז תמה על השו"ע שהשמיטו גם בחושן משפט.

4. בריטב"א כתב שמהמילה כל מדייקים שגם במקח כשהוזיל לו מחמת הקדמת המעות אסור, וא"כ הגמרא באה להשמיע שלא רק בהלואה הדין כן אלא גם במקח. אולם בשטמ"ק בשם הראב"ד כתב שהמימרא קשורה לדין פסיקה

המקח, ולכן מותר.

אבל אם ליתנהו גביה, שאין למוכר כלל חלות דבש, לא כאן ולא במקום אחר, אסור.⁽⁷⁾ מאחר ואין כאן מקח עכשיו, אלא רק התחייבות לספק אחר כך, והרי יש כאן הקדמת מעות. ובשכר ההקדמה מוזיל לו את מחיר החלות ונותן לו ה' בזוז⁽⁸⁾.

ומקשינן: פשיטא שבמקום שאין למוכר את

המפתח של מקום הדבש, ומחמת שהיה המוכר דחוק למעות עד שיגיע לשם, או ימצא את המפתח, הוסיף ללוקח את החלה הנוספת.

שרי, מותר לעשות כן, לפי שאנו רואים את החלות שיש למוכר בעיר האחרת, או בבית הנעול, כמכורות מיד ללוקח, ואין כאן הקדמת מעות אלא תשלום בשעת המכר, ולתת חמש במחיר ארבע, הוא הוזלת מחיר

8. בתוס' הקשו מהגמרא לקמן (ס"ה ע"א) שרב נחמן בעצמו אמר טרשא שרי, ופירושו שמותר למכור דבר ביוקר ולהמתין ללוקח שיתן את דמי המקח מאוחר יותר, ומה שמייקר לו הוא מחמת מה שממתין לו המוכר עד שיקבל ממנו את הדמים, מכל מקום מותר כל שלא פירש ללוקח אם תשלם לי מיד תקבל בזול ואם תשלם אח"כ תשלם ביוקר. וטעם ההיתר שנראה כאילו מוכר לו סתם ביוקר, לא בגלל המתנת המעות. ואם כן למה פה לא הותר למכור חמש חלות במחיר ארבע כשלווקח מקדים למוכר את המעות, ונאמר שמוזיל לו סתם, כיון שלא מפרש לו שבגלל שמשלם עכשיו ומספק לו הסחורה רק אח"כ מקבל חמש במקום ארבע.

ותירצו שכיון שמחיר השעווה ידוע לכל שהוא ארבע בזוז, הרי זה כאילו פירש שאם יספק לו עכשיו יקבל הלוקח רק ארבע, ואם ימתין הלוקח יקבל לאחר זמן חמש. ובמפרש הלא רב נחמן אסר כמו שנאמר שם ואם קץ ליה אסור.

וכתבו לפי זה שגם רב נחמן לא התיר לקמן בטרשא אלא בדבר שאין שומתו ידועה כגון פרה או טלית, וגם לא פירש שמוכר ביוקר משום המתנת המעות, ומזה הוציא הרמ"א דין להלכה שמקום שאין שומתו ידועה, אם לא פירש מותר לפסוק שיתן לו שוה חמש בארבע

מחוץ לעיר ואין לו דרך לשם הרי הם כמחוסרים מלאכה ורש"י לשיטתו שכתב לקמן (ע"ב ע"ב ד"ה פוסק עמו) שבמחוסר מלאכה מותר לפסוק אפי' בזול מהמחיר. א"כ ה"ה פה שאינם בעיר מותר לפסוק אפי' בזול.

אבל התוס' שסברו (ס"ג ע"ב ד"ה מהו) שבמחוסר מלאכה יש לפסוק דוקא במחיר של אותו הזמן ולא בזול, יסברו כהמרדכי שדווקא ביש לו דרך לשם מותר לפסוק בזול. דבלא"ה חסר ביש לו כמו במחוסר מלאכה.

ובשו"ע הרב רצה לומר שאין מח' בין המרדכי לרש"י שכל חומרת המרדכי היא דווקא בהלואת סאה בסאה, אבל בפסיקה שיש מעשה מקח יש להקל ביש לו, ולהחשיב את הפירות כקנויים ללוקח כשהם בעיר אחרת אף שאין לו דרך לשם.

7. הטעם מה שלא מועיל לפסוק בזול באין לו אפי' שיצא השער, ואע"פ שבעלמא כשנותן לו מעות מותר לפסוק ביצא השער כיון שיכול לקנות במעות שקיבל, כאן יש לאסור, ונראה מלשון הב"י והט"ז בשם ריב"ש לבאר שכל פסיקה ביצא השער נחשב קנוי לו על ידי שיכול לקנות. אבל כאן שהמוכר אינו יכול לקנות בכסף שקיבל רק ארבע ולא חמש חלות דבש לכן דווקא ביש לו יש להתיר. מחמת שמה שיש לו יכול עכשיו כבר למכור בזול.

החפץ הנמכר, (9) אסור להקדים לו את המעות, ולהוזיל את המכר. (10)

מחירה, ולכן לא מוכח הריבית במה שמייקר מחמת המתנת המעות, אבל לעולם מדובר שיצא השער של סתם בהמה ואין כבר חשש יוקר, אלא שאנשים אינם יודעים אם לדמות בהמה זו לסתם בהמה, או להוקיר או להוזיל ממנה.

ועוד אפשר לומר בדברי הש"ך שלעולם לכל בהמה יש את המחיר שלה ואין אפילו מחיר לסתם בהמה, אלא שיש שער כללי שכשיש מחסור בבהמות מתייקרים כל הבהמות כל אחת לפי היחס שלה. וכגון בשולחן שיש לכל שולחן מחיר בפני עצמו, אבל כולם תלויים במחיר העץ. ומחיר העץ כבר יצא ואין לחוש שיתייקר, אבל אם לא יצא שער העץ א"כ כשיתייקר העץ יתייקרו כל השולחנות ויראה ריבית, לכן יש להתיר דווקא אם יצא השער.

9. במקום שיש לו מבוואר שמותר ואפי' להוזיל, הביא הטור (סי' קע"ג) מח' האם מותר אפי' פירש לו אם מעכשיו בפחות ואם לאחר זמן אתן לך יותר, ליי"א מותר ולדעת הר' ישעיה יש לאסור. וכתב דהכי מסתברא.

ומדברי הבית יוסף נראה שמחלוקתם תלויה במה שכתבו התוס' לענין אין לו, שאם המחיר ברור שהוא ד' הרי הוא כמפרש שאם מעכשיו בד' ואם לאחר זמן יתן לו ה', וזה אסור, ועל זה נאמר בגמרא שאם יש לו מותר אף שהמחיר ברור שהוא ד'. וא"כ משמע שגם במפרש ממש שאם מעכשיו בד' ולאחר זמן בה' ביש לו יהיה מותר, וכך סברת הי"א. אבל הר' ישעיה סבר שבמחיר ד' הוא רק הוה כמפרש לענין לאסור באין לו, וביש לו מותר, אבל מפרש ממש גרוע יותר ובו לא יועיל מה שיש לו. דהיינו הוה כמפרש ולא כמפרש ממש.

אולם בגר"א ציין מקור למחלוקת מספר התרומות שהקשה את קושיית התוס' מטרשא, ותי' שמדובר פה בפירש אם מעכשיו בכך וכך

אפי' שאין למוכר. ותמה ע"ז הט"ז איך יתכן להתיר לפסוק על שום דבר בעולם כשלא יצא השער. שהרי משנה מפורשת היא שאין פוסקין עד שיצא השער, שמא יתייקר ויבוא לידי ריבית. וכך גם פה הבין שאם אין שומתו ידועה אם כן אין לו שער ויש לחוש שיתייקר.

וייסד הט"ז שיש ריבית הנראה לעינים והוא מחמת החשש יוקר, והעמיד אוקימתא פה שמדובר בדבר שאין לחוש שיתייקר, ויש גם ריבית דמוכח שהעסקה מוכיחה ריבית כגון כשמוזיל מחמת ההקדמה או מייקר מחמת ההמתנה של המעות, ולזה יש את ההיתר הנלמד מטרשא שכשלא פירש נראה כמוכר לו ביוקר, וכן פה נראה כאילו מוכר לו בזול.

והיה אפשר ליישב קושית הט"ז שבדבר שאין שומתו ידועה, אין כלל בעיה במה שלא יצא השער, כיון שתמיד החשש שיתייקר ויראה שמקבל יותר, אבל דבר שאין שומתו ידועה לא מוכח היוקר שלו, כיון שהדבר בעצמו אין לו קביעות במחיר לא ניכר גם כשמתייקר.

ובבאר הגולה לא הסתפק בזה והוסיף שכיון שאין שומתו ידועה וסכמו שיספק לו סתם פרה, כיון שיתכן שיספק לו פרה ששוויה פחות מחמת גודלה, אם כן אף אם יתייקר באמת לא יתן לו יותר שהרי הבהמה שמחזיר פחותה בכמות ואין כאן יותר שווי, לכן אף במקום שהתייקר ונותן לו גודל רגיל שנמצא שיש כאן יותר שוב לא גזרו.

ובש"ך נראה שלא הוקשה לו כלל קושית הט"ז, שאמנם ההיתר הוא באין שומתו ידועה כמו שכתבו התוס', אבל בתנאי שיצא השער וממילא אין חשש יוקר.

ובחוות דעת ביאר את דברי הש"ך שחיטין וכדומה ששומתן ידועה מחמת שהכל יודעים להגיד כמה עולים חיטין אפילו בלי לראותם, מה שאין כן בהמה שבלי לראותה אין יודעים את

לו ללוות כשההלאה היא "עד שיבוא בני" או "עד שאמצא מפתח", דמי, ששם הותר להלוות סאה בסאה במקום שיש לו, (11) כיון שעל ידי מה שמצוי לו בביתו הנעול, או במקום אחר נחשב יש לו.

קא משמע לך, כיון דמחסרי גוביינא, (12) אפילו שיש לו אשראי בעיר, כיון שעדיין לא גבאו, אין להחשיב כאילו יש לו עכשיו.

והרי גם לרבנן שהתירו שם, דווקא סאה בסאה מותר אבל לא סאה בסאתיים שנותן לו יותר אפי' בלי שיתייקר, ופה הרי דומה לסאתיים שנותן לו יותר שעוהו.

ותירצו שמקח וממכר קל יותר מהלוואה, ולכן מתירים רבנן וגם הלל אפי' כשנותן לו יותר במקום שיש לו אלא שמחוסר ביאת בנו או מפתח.

עוד הקשו שיכלו להביא בגמרא מקרה הדומה יותר מהמשנה לקמן (ע"ב ע"ב) בפוסק עמו על הגדיש, דהיינו שמותר לפסוק אפי' קודם שיצא השער כיון שיש למוכר, אפי' שמחוסר מלאכה קצת.

ותירצו ששם לא הותר לפסוק אלא באותו מחיר של הזמן שפוסק אבל להויל אסור, שכיון שצריך עדיין תיקון נראה כמוזיל בגלל הקדמת המעות, אבל פה שהשעוהו שיש לו מוכנה למכירה ואינה מחוסרת שום תיקון מותר אפי' להויל, כיון שבדבר המוכן אף שמחוסר ביאת בנו, נראה יותר כמוכר מיד.

אבל רש"י לקמן (ע"ב ע"ב ד"ה פוסק) חולק על דברי התוס' וכתב שמותר אפי' בדבר המחוסר תיקון לפסוק בזול כיון שנחשב יש לו גמור וכמוכר עכשיו בזול.

12. בריטב"א דייק מלשון שמחוסר גוביינא שאפי' אם נשבעו הספקים שיספקו למוכר את הסחורה עדיין נחשב אין לו, כיון שהחסרון במה

ומתריצין: לא צריכא להשמיענו, אלא במקום דאית ליה אשראי במתא, שהמוכר הזה גם הוא פסק אצל אחרים בעירו, ועתיד לקבל מהם שעוהו.

מהו דתימא, כיון דאית ליה אשראי במתא, הרי זה נחשב כאילו יש למוכר כבר את השעוהו שעתידי לקבל, ומותר לפסוק ביש לו, שדינו כמו המלוה סאה בסאה, שמותר

(ולא רק שהמחיר כך) ולכן אין את ההיתר של טרשא ששם מדובר בלא קץ, וע"ז כתבה הגמרא שביש לו מותר, נמצא שאפי' בפירש יש להתיר ביש לו, וזה כסברת הי"א, והר' ישעיה למד כתירוץ התוס' שמדובר שהמחיר הוא ד' שהוא כמפרש אבל מפרש ממש לא יועיל ההיתר של יש לו, ונמצא לכאורה נפקא מינה גדולה שלפי' הגר"א ששיטת הי"א מקורה בתירוץ של ספר התרומות א"כ הגמרא לא הוזקקה ליש לו אלא בפירש ממש, אבל כשהמחיר הוא ד' אפי' באין לו מותר, משא"כ לפי התוס' שכשהמחיר ד' צריך להגיע ליש לו כדי להתיר. אבל לפי הב"י הי"א רק חדרשו שגם בפירש מועיל יש לו. אבל אם המחיר ד' לא עלה על דעתם להתיר באין לו, וכמ"ש התוס' שבאזלי ד' צריך להגיע ליש לו.

10. אבל אם סכמו שלאותו זמן יתן לו ד' כמו שהמחיר הוא עכשיו אין בזה איסור. ואע"פ שיתכן שלכשיספק לו את ארבע החלות יהיה שווים יותר מזו, ויראה שנותן לו חלות יקרות מזו בשכר שהקדים לו את המעות, הרי מבואר בגמרא שבמקום שיצא השער ונקבע כבר המחיר של חלות בשוק, מותר כיון שאפשר להשיג חלות וה"ז כאילו מכר לו עכשיו והתייקרו אצל הלוקח.

11. בתוס' הקשו שהרי לקמן נפסק כהלל שאוסר להלוות סאה בסאה אפי' עד שיבוא בני. ועוד

ואי לאו, שאין תלות בטעות, מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה המלוה ללוה, והבליע לו את המתנה יחד עם מעות ההלוואה.

ודנה הגמרא: היכי דמי "בכדי שהדעת מועה", שיש לחוש שהיתרה ניתנה בטעות.

אמר רב אחא בריה דרב יוסף:

בעשורייתא וחומשייתא, היינו שתולים α-TO טעות בעודף של חמישיות או עשיריות, אבל לא בפחות מחמש, כגון אחת שתיים שלוש או ארבע. לפי שהיה דרכם (1) למנות חמש חמש, ועשר עשר. ולכן, כשהיה המלוה צריך לתת ארבעים, ונמצא שנתן חמישים, יש להניח שטעה ונתן עשיריה נוספת.

וכן כאשר המעות שעודפות היו חמישים וחמש, תולים טעות של חמישים, וטעות של חמש, ואף אם נתן עשרים וחמש יותר ממה

משום שנחשב כמאן דליתנהו דמי, וכיון שאין לו, הרי זה הקדמת המעות קודם המכר, ואסור משום ריבית.

הגמרא עוסקת עתה באדם הלווה כסף מחבירו, ואמר לו המלוה: יש כאן כך וכך מעות, ונמצא שיש שם יותר. האם יש לתלות את היתרה בטעות של הנותן. או יש לומר שנתן את היתרה במתנה.

ואמר רב נחמן: האי מאן דאזיף פשיטי מחבריה, ואמר לו המלוה: (13) יש כאן כך וכך מעות, ואשכח ביה הלזה טופיינא, יותר ממה שאמר לו. יש לדון, האם המעות היתרות שקיבל הלזה, נתנו לו המלוה בטעות, או בתורת מתנה.

אי בכדי שהדעת מועה, וכמו שיבואר להלן באיזה אופנים יש לתלות בטעות, מייחייב הלווה לאהדוריה ליה למלוה את המעות היתרות שנתנו בטעות.

שלא גבה עדיין.

13. מלשון הגמרא אזיף נראה שמדובר בנתינת הלוואה, והטעות היא של המלוה שהוסיף יותר בשעת ההלוואה, שאם היה מדובר בלווה שהחזיר היה צריך לכתוב יזיף, אולם מלשון מחבריה משמע שהוא טעות של הלווה בשעה שהחזיר את ההלוואה, שאם היה מדובר בנתינת המלוה היה צריך לכתוב לחבריה.

וברש"י אע"פ שבתחילה כתב זה שקיבל המעות שיכול להשתמע על שתיהם בין בהלוואה ובין בחזרה. מכל מקום דייק הפני יהושע שרש"י כתב איכא למימר טעה המלוה, שמדובר בטעות בשעת ההלוואה. אבל אם מצא המלוה יותר אחר שהחזיר לו הלווה, בכל אופן תולים בריבית ויש להחזיר ללווה. ואף על פי שבמשנה

לקמן (ע"ה ע"ב) מבואר שריבית מאוחרת אינה אסורה אלא באופן שמפרש שנותן עבור ההלוואה, אבל בסתם אין לאסור כתב הפנ"י כיון שנותן בשעת פרעון ה"ז כאילו פירש בהדיא שבשכר ההלוואה הוא. אולם הטור למד ברש"י וכן ברמב"ם שאף בשעת פרעון בסתם מותר, ומקורם מרבינא לקמן (ע"ג ע"ב) שהיה פוסק על יין וכשהיו מספרים לו היו מוסיפים לו עוד קצת. והבין הטור ברש"י ורמב"ם שכיון שלא פירש מותר להוסיף אפי' בשעת פרעון. וניתן לדחות את הראיה משם שכיון שאין שם הלוואה אלא פסיקה, מה שמוסיף לו יותר הרי זה הוולה במכר ומותר. (ב"ח סי' ק"ס ס"ו).

1. בתוס' מבואר שכיון שבזמנינו הדרך לספור גם אחד אחד, ולא רק חמש או עשר, בכל אופן